

บทที่ 1

บทนำ

สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนทาง เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมในทางสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการกีดกันทางด้านนโยบายความมั่นคงที่อิมพอร์นาจ และกลุ่มประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้วร่วมกันกำหนด

ดังนั้น ในสองทศวรรษแรกแห่งการพัฒนานั้น ประเทศไทยจึงตกอยู่ในกระแสการพัฒนา เศรษฐกิจที่มีได้มีการตระหนักถึงการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม เลย เพราะนอกจากจะขาด ขบวนการของกลุ่มประชาชนนอกองค์กรของรัฐที่มีความสำนึกตื่นตัวในด้านนี้แล้ว ในด้านองค์กรของรัฐเองซึ่ง เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาก็ยังไม่ เกิดการตระหนักถึงความจำเป็นด้านนี้ เมื่อประกอบกับการขึ้นจากสหรัฐอเมริกาสหประชาชาติ-องค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ ด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้การพัฒนา เศรษฐกิจของไทย เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ-การลงทุนในปัจจุบันโครงสร้างพื้นฐาน และ เน้นความ เกี่ยวพันโดยตรงกับมิติทางด้านความมั่นคงมาก เป็นพิเศษ¹

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง : ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. (กรุงเทพฯ : สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ธันวาคม 2535), หน้า 24.

เพราะฉะนั้น จึง เห็นได้ว่าประเทศไทยในฐานะที่เป็นรัฐหนึ่งท่ามกลางความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างประเทศนี้ จึงมิได้มีอิสระเสรีอย่างเต็มที่ หรืออย่างมากในการกำหนดทิศทาง-ทาง เลื่อนการพัฒนา ในสามทศวรรษที่ผ่านมากระแสโลกเสรี เป็นอย่างไร ทิศทาง-ทาง เลื่อนการพัฒนาของไทยก็สอดคล้องตามไปกับกระแสนั้น มาบัดนี้ ทิศทางของกระแสโลกได้ปรับเปลี่ยนไป เน้นหนักในการคำนึงถึง "ภัยอันตรายที่ไม่ใช่ภัยอันตรายทางทหาร" มากขึ้น ผู้กำหนดนโยบายของไทยจึงตกอยู่ในภาวะแวดล้อมใหม่ที่ทั้งกระแสสากล และการตื่นตัวของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อมภายในประเทศซึ่งอยู่นอกองค์กรของรัฐ ได้แสดงออก-ผลักดันให้รัฐคำนึงถึงปัจจัยด้านใหม่ คือ สิ่งแวดล้อม มากขึ้น²

ปัญหาที่ขบขันแต่ทงของผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ก็คือ ในขณะที่สภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติของไทยเสื่อมทรमลงจนอยู่ในระดับวิกฤต เพราะผลจากการพัฒนาแบบตักตวงใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เกินขอบเขต กับการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อบรรลุถึงการ เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ทำให้เกิดการขัดกันอย่างรุนแรงระหว่างการเติบโตของพลังภายในประเทศสองด้าน ด้านหนึ่งได้แก่ การเติบโตของพลังธุรกิจเอกชนในเขตเมืองใหญ่ ซึ่งมีการขยายตัวอย่างมากในระยะเวลาสามทศวรรษที่ผ่านมา หลังนี้มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม อีกพลังหนึ่งนั้นได้แก่ พลังประชาชนที่นำโดยองค์กรอาสาสมัครเอกชนซึ่งตื่นตัวและเคลื่อนไหว เพื่อการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง-สม่ำเสมอ

ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา จึงได้มีการหลุดถึงปรากฏการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ ค่อนข้างมาก เพราะว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นเกิดจาก เงินลงทุนต่างประเทศ เข้ามา และในอนาคตข้างหน้าก็คงจะมากขึ้นและความรุนแรงจะสูงขึ้น เป็นปรากฏการณ์ที่อาจเรียกว่า "สงครามแย่งชิงทรัพยากร" ซึ่งส่วนหนึ่ง เป็นสงครามระหว่างรัฐกับราษฎรที่อ้างสิทธิในการยึดครอง และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า ทำให้กลายเป็นความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ ซึ่งในที่นี้จะอาศัยกรณีของทรัพยากรป่าไม้ เป็นหลักในการศึกษา

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

จากความเข้าใจทางการเมืองแต่เดิม บ้านและเมือง เป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนและเป็นแหล่งความเจริญ และเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง ที่เหลือเป็นชนบทและป่าหรือบางที่เรียกว่าบ้านป่า ซึ่งเป็นแหล่งที่ใหม่เจริญ มีผู้คนอาศัยอยู่ไม่มาก มีวิถีชีวิตผิดแผกไปจากเมือง อาณาจักรมีแต่เพียงการอ้างว่ามีอาณาเหนือ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ แต่ไม่ได้สนใจเข้าไปใช้อำนาจปกครองจริงจัง

บริเวณเขตรอบนอกของบ้านและเมืองก็คือป่าหรือบ้านป่า ซึ่งคำว่าป่าน่าจะมีความหมายว่าเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกบ้านและเมือง วิถีชีวิตของผู้คนในแถบนั้นแตกต่างออกไปจากวิถีคนเมือง ป่าเป็นแหล่งยังชีพของคนเหล่านี้ การติดต่อกับอาณาจักรมีน้อย ที่สำคัญคือการเสียภาษีให้แก่รัฐด้วยผลผลิตของป่าอันเป็นผลผลิตที่เกิดจากป่า ลี้ตัว และไม้ มองงานแง่นี้ คำว่า "ป่า" จึงมีความหมายกว้างกว่า "ป่าไม้" และลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับป่า เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่รัฐเอาประโยชน์จากป่า เพียงด้านเดียว

แม้ว่าป่าไม้จะมีความหมายที่ชัดเจนในฐานะที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของระบบนิเวศน์ และในทางเศรษฐกิจป่าก็มีศักยภาพและมูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งในแง่ของการใช้สอยไม้และผลผลิตอื่น ๆ งานป่า ภายใต้วรรณเวียน-ชุมชนและงานด้านการพาณิชย์ก็ตาม แต่ความหมายทางการเมือง-การทหารของป่าก็มีนัยสำคัญต่อนโยบายของรัฐด้วย

งานตัดหากป่าไม้ เป็นส่วนที่สงบ บริสุทธ์ ก็เป็นส่วนที่อันตรายต่อระแวดระวัง เป็นพิเศษที่จะเข้าไป งานทางการเมือง-การปกครองนั้น ชายป่าเป็นบริเวณที่อาณาจักรจากศูนย์กลาง เริ่มเจือจางลง และยังลึกเข้าไปมากเท่าใด ความเข้มข้นของการปลดออกจากอาณาจักรก็มีมากขึ้นเท่านั้น งานทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมนั้น ป่าเป็นอาณาบริเวณของส่วนที่ล่าหลัง ล่ายาก ยากแค้นและมีวัฒนธรรมที่ต่างกว่า เมือง เมื่อป่าและชนบทเป็นเขตที่อยู่ห่างไกลและทุรกันดาร จึงเป็นส่วนที่ล่าหลัง เพราะถูกทอดทิ้งโดยผู้มีอำนาจ ซึ่งมีวิถีชีวิตอยู่ในเขตเมือง งานทางการเมือง ป่าและชนบทจึงมีความหมายควบคู่ไปกับการที่รัฐเอาเปรียบ หาประโยชน์และพยายามใช้อำนาจเข้าจัดการและควบคุม จนนำไปสู่การต่อต้านอาณาจักร ซึ่งสะท้อนได้ทั้งการต่อต้านโดยตรง ด้วยการลุกขึ้นสู้เป็นระยะ ๆ กับการต่อต้านทางอ้อมในรูปแบบต่าง ๆ

นับตั้งแต่การแสดงออกด้วยการระบายนามจากจิตสำนึกนั้นเน้นทางภาษา ดนตรี และท่าทาง หรือแม้ก็ด้วยการหลัก เลี้ยง หลักหนืออำนาจรัฐ

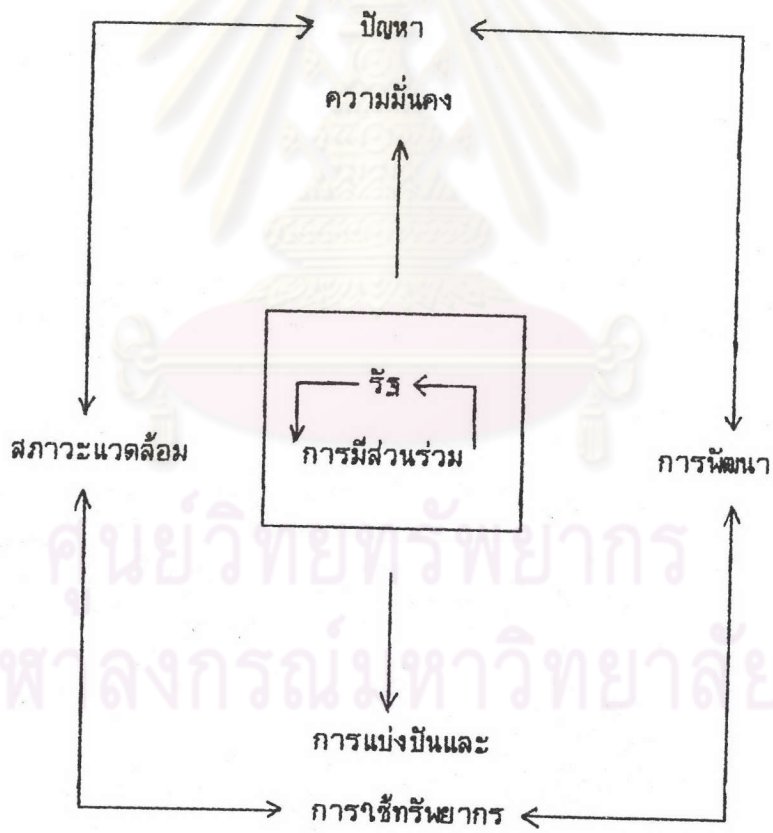
งานทางการเมือง ป่าจิง เป็นแหล่งที่มีศักยภาพของการต่อต้านอำนาจรัฐมากที่สุด ความหมายทางการเมืองและทางความมั่นคงของป่าจิงมีมาโดยตลอด แต่เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น นับตั้งแต่ เหมา เจ๋อ ตุง ประสบความสำเร็จในการระดมพลังจากชนบทสร้างขบวนการปฏิวัติจากการ เคลื่อนไหวจากชนบทจนสามารถยึดอำนาจรัฐได้ นับตั้งแต่นั้นมาป่าจิงทวีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่ฝ่ายต่อต้านอำนาจรัฐอาศัยยุทธศาสตร์ "ป่าล้อม เมือง" นโยบายของความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงกับป่าจิง เกิดขึ้น โดยอาศัยการสร้างถนนยุทธศาสตร์ เพื่อ เปิดช่องทางให้กองกำลังอาวุธและยุทธโภภรณ์ สามารถ เข้าถึง เพื่อทำลายล้างฝ่ายก่อการกบฏให้ได้

สถานการณ์ของประเทศกำลังพัฒนาที่มีการก่อร้ายในป่า จึงทำให้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง และการพัฒนาที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ในขณะที่สถานการณ์ของประเทศไทยนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ เป็นผลรวมของการเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันเบของปัจจัยหลายด้าน กล่าวคือ ทั้งทางด้านทัศนคติต่อธรรมชาติ ด้านการอาศัยใช้ประโยชน์จากป่าโดยชาวบ้าน-ชุมชน ด้านการใช้ทรัพยากรจากป่าโดยกลุ่มธุรกิจ เศรษฐกิจ ด้านการขยายตัวของอำนาจ-กลไกของรัฐ ดังจะ เห็นได้จาก การที่อำเภอและสถานที่ราชการหลายแห่งตั้งอยู่ใน เขตป่าสงวน ด้านการขยายตัว เป็นสังคม เมืองใน เขตชนบท ด้านการอาศัยป่า เป็นยุทธภูมิในการต่อต้านอำนาจรัฐและด้านความพยายามของรัฐในการ เข้าถึงฝ่ายต่อต้าน ด้วยการสร้างถนน เข้าไปสู่ป่า เพื่อปราบปรามคน เหล่านั้น

ดังนั้นจะ เห็นได้ว่า การขยายตัวทาง เศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของผล เมือง ข้อจำกัดทาง เทคโนโลยีการผลิต ซึ่งนำไปสู่การขยายพื้นที่การทำมาหากินมากกว่าการ เพิ่มผลผลิตในที่ดินหน่วย เดิม ล้วนแต่มีผลทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรงและ

ต่อ เนื่อง ปฏิกริยาลูกโซ่ที่เกิดจากความไม่สมดุลย์ระหว่างการพัฒนา เมือง-ชนบทกับปัญหา ความมั่นคงทางการ เมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางการ เมืองในมิติหมที่ยุ่งใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ คือ ในด้านการจัดสรรทรัพยากรป่า เป็นปัญหาที่ซับซ้อนมากกว่าที่เป็นอยู่ ในสังคมตะวันตก ซึ่งความขัดแย้งอัน เกิดจากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้และความ เสื่อม ทรอมของสิ่งแวดล้อม มักจะมีสาเหตุมาจากมิติทาง เศรษฐกิจมากกว่ามิติความมั่นคงภายใน

แผนภาพที่ 1 แสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่นำมาซึ่งความขัดแย้ง ในการแย่งชิงทรัพยากรป่า*

* ปรับตัวแบบจาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. อ้างแล้ว, หน้า 28.

ในภาพนี้ ศูนย์กลางคือรัฐและประชาชน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ-ประชาชนอาจแสดงได้ในรูปแบบของลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง - เศรษฐกิจ-สังคมของประชาชนว่าจะมีมากน้อยเพียงใด กล่าวคือ ถือว่าการมีส่วนร่วม เป็นแกนหลักที่ปัญหาที่ซับซ้อนหลายแง่มุมหมุนอยู่รอบ ๆ ปัญหาเหล่านี้ แม้จะแยกแยะให้เห็นตามภาพได้ก็ตาม แต่ในทางความเป็นจริงตามธรรมชาติของปัญหาแล้วจะไหลวนกันอย่างแยกไม่ออก เพราะปัญหาความมั่นคง เอง เป็นทั้ง เหตุและผลของการพัฒนาในด้าน เวลา เดียวกัน ในขณะที่การพัฒนากับความ เสื่อมทรามของสภาวะแวดล้อมก็เป็น เหตุและผลในเวลา เดียวกัน การแบ่งและใช้ทรัพยากรกับความ เสื่อมทรามของสภาวะแวดล้อมก็เป็น เหตุและผลต่อกัน เช่นเดียวกับสภาวะแวดล้อมกับปัญหาความมั่นคง หรือแม้แต่การมีส่วนร่วมซึ่ง เป็นแกนกับมิติด้านต่าง ๆ คือ ความมั่นคง การพัฒนา การใช้ทรัพยากร และการ เมือง

แม้ว่าประเด็นปัญหา เหล่านี้จะผูกพัน เป็นลูกโซ่ก็ตาม แต่ในช่วง เวลาหนึ่ง ๆ ประเด็น เฉพาะ จะะจางอาจ เป็นประเด็นปัญหาที่ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาลูกโซ่ได้ ในการศึกษานี้ ถือว่าปัญหาความมั่นคง เป็นสิ่งที่ได้จุดปฏิกิริยาลูกโซ่ เสมือนหนึ่งนิวตรอนซึ่งยิงไปยังนิว เคลียสของอะตอมซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาลูกโซ่แบบฟิชชัน ทั้งนี้โดยถือว่าการที่รัฐ เข้าแทรกแซงในวิถีชีวิตของมนุษย์ด้วยการพัฒนา ก็เหมือนหนึ่งการยิงนิวตรอน เข้าไปสู่นิว เคลียสของอะตอมนั้น เอง

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาส่วนใหญ่จะ เน้น เฉพาะในท้องถิ่นที่ยังขาดความ เจริญ อยู่มาก โดยจะให้ความสำคัญแก่การบริการโครงสร้างขั้นพื้นฐานเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ซึ่ง เริ่มในปี พ.ศ.2504 เรื่อยมา จนถึงฉบับปัจจุบัน ล้วนแต่ เน้นการให้การพัฒนาทางด้านการบริการโครงสร้างพื้นฐานทั้งสิ้น ซึ่ง ส่วนใหญ่จะจัดสร้างในรูปแบบของ เส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะ เส้นทางคมนาคมทางบก ระบบถนน มีความสำคัญในการสร้างความ เจริญ เป็นอย่างมาก เพราะถนนจะช่วยให้เกิดการคล่องตัวในการติดต่อสื่อสาร ช่วยให้เกิดความสะดวกในการขนส่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นออกสู่ตลาด และยังช่วยในการนำความ เจริญ เข้าสู่ท้องถิ่นได้สะดวกและรวดเร็ว ยิ่งขึ้นด้วย และบริเวณใด

ก็ตามที่เกิดความสะทวกันการ เดินทางติดต่อ บริ เวณนั้นก็มีที่จะ เป็นแหล่ง ที่ให้ประชาชน เข้าตั้ง ถิ่นที่อยู่อาศัย พื้นที่บางส่วนของบริเวณนั้นก็อาจมีลักษณะของการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย เกิดขึ้น และอาจมีพื้นที่ เกษตร เกิดขึ้นควบคู่ไปด้วย นั่นก็หมายความว่าพื้นที่ดิน เดิมซึ่งอาจ เป็นพื้นที่ป่า หรือพื้นที่รกร้างว่างเปล่า ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากเส้นทางคมนาคม³ นอกจากนี้ เส้นทางคมนาคมยัง เป็นตัวชักนำที่จะทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่ามากยิ่งขึ้น เป็นทวีคูณ

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาปัญหาป่าไม้จึงได้กลายเป็นปัญหาวิกฤตที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทุกขณะ การลดลงของพื้นที่ป่าได้รับการนำเสนอว่า มีสาเหตุหลักมาจากราชฎรณท้องถื่น เป็น ตัวการทำลายป่า โดยมองข้ามสาเหตุอื่น ๆ ที่มีจากนโยบายและการดำเนินงานของรัฐ ว่าเป็นการให้สัมปทานป่าโดยปราศจากการควบคุมดูแลอย่างจริงจัง การพัฒนาระบบโครงสร้าง พื้นฐานโดยเฉพาะ เส้นทางคมนาคม หรือการทำลายป่าด้วยสาเหตุความมั่นคงของรัฐในการ ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ เป็นต้น⁴

โดยเนื้อแท้ความจริงแล้ว สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศถูก ทำลายไปอย่างรวดเร็ว ก็คือ ความล้มเหลวต่านโยบายจัดสรรทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งรัฐบาล ส่วนกลางผูกขาด รัฐ เข้าควบคุมการจัดสรรทรัพยากรป่าไม้ในรูปของกฎหมาย ซึ่งก็คือการอ้าง อำนาจเหนือป่าไม้ทั้งหมดว่าเป็นของรัฐโดยสมบูรณ์ และถือสิทธิการใช้สอยและควบคุมดูแล รักษาทรัพยากรป่าของชุมชน ที่เคยมีมาแต่เดิมไปจากราชฎรณท้องถื่น ยิ่งไปกว่านั้น นโยบาย ของรัฐในเรื่องป่า รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านอื่น ๆ ก็มีความลัคนขัดแย้งกันอยู่

³ มิตรารุณ กฤษณะ เตรีณี. ผลกระทบจากการ เนิมประชากรและการพัฒนาโครงสร้างขึ้นพื้นฐานต่อวิวัฒนาการการใช้ที่ดินภาคเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์. 2525, หน้า 6.

⁴ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า. (กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถื่นพัฒนา, 2534), หน้า ก.

เนื่อง ๆ ตัวอย่าง เช่น ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา รัฐมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาชุมชนชนบท
 ราษฎรจึง เป็น "ผู้บุกเบิก" พื้นที่ป่าและ เป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ แต่หลังจากที่รัฐ
 เริ่มตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังรุนแรงขึ้นอยู่ในปัจจุบัน รัฐจึงอ้างสิทธิในการจัดการ
 พื้นที่ป่า ก่อนที่รัฐจะมีกำลังหรือมีปัญญานการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ประเด็นสำคัญจึง
 อยู่ที่ว่าประชาชนซึ่ง เคย เป็นผู้บุกเบิกจึงกลับกลายเป็น "ผู้บุกรุก" ๒

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าด้วยแนวคิดและมาตรการทางกฎหมายและด้วยการใช้อำนาจ
 รัฐบังคับให้มีการโยกย้ายคนออกจากป่า เท่าที่ผ่านมาได้นำไปสู่ปัญหาที่ร้ายแรงยิ่งขึ้นในเวลา
 ต่อมา เสมอมา โดยเฉพาะนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง นอกจากนี้ การที่รัฐไม่ยอมรับการ
 มีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดการแก้ปัญหาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตจริง ๆ
 ประกอบกับกระแสสิ่งแวดล้อมมุ่ง แรง เป็นอีกกระแสหนึ่งอันสังคมไทย ส่งผลให้รัฐทั้งโดยราชการ
 และรัฐบาลทุกชุด แสดงท่าทีกระตือรือร้นและ เร่ง เข้ามาแก้ไขปัญหานี้ ปัญหาป่าไม้จึงได้พัฒนา
 ความขัดแย้งจนกลายเป็นปัญหากระทบ "การเมือง" ของประเทศไทย จนก่อให้เกิดกระแสแนว
 คิดใหม่ผลักดันการ เปลี่ยน "วิธีคิด" ต่อปัญหาการย้ายชุมชนพื้นป่าของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ
 และ เอกชน

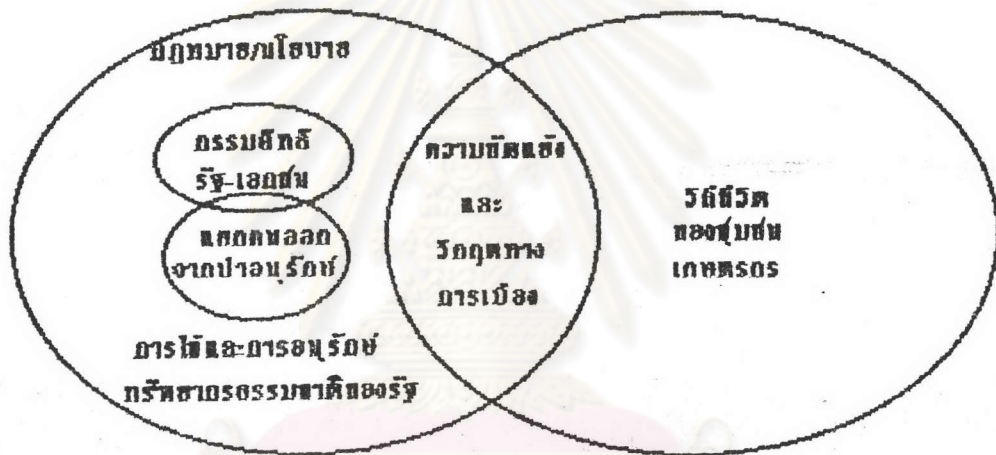
"ป่าต้องไว้คน" หรือ "คนอยู่ร่วมกับป่า" เป็นสองแนวคิดที่มีการถกเถียงโต้แย้งกัน
 มาโดยตลอด โดยแนวคิดหลัง เห็นว่าชุมชน เก่าแก่ที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมชุมชนจะมีการใช้
 ทรัพยากรอย่างยั่งยืนสมควรอยู่ร่วมกับป่าและในฐานะผู้รักษาป่าแบบตัว ใจขณะที่ฝ่ายนัก
 วิชาการป่าไม้ส่วนใหญ่จะ เห็นว่าป่าต้องไว้คนและรัฐ เป็นผู้ดูแลป่า⁵

⁵ "กรมป่าไม้ประกาศย้ายคนจากป่า" จาก ผู้จัดการรายวัน. 16 มิถุนายน 2537.

วิกฤตของความขัดแย้งดังกล่าว นอกจากจะไม่ทำให้เกิดการจัดการอนุรักษ์ พื้นที่ป่าไม้แล้ว ยังทำให้เกิดการล่มสลายของชุมชนที่ต้องอพยพ หรือหัวหน้าเขตต่อการอพยพควบคู่กับการหวาดระแวง และ เผชิญหน้าระหว่างประชาชนผู้ยากไร้กับ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

สงครามการแย่งชิงทรัพยากรและช่องว่างระหว่างรัฐกับราษฎรจึงมีแนวโน้มจะขยายกว้างขึ้น และอาจกลายเป็น "วิกฤตทางการเมือง" ของประเทศในอนาคตอันใกล้⁶

แผนภาพที่ 2 แสดงถึงวิกฤตทางการเมืองอันเนื่องมาจากช่องว่างระหว่างรัฐกับราษฎร*

เหตุของความขัดแย้งที่แท้จริง จึงได้แก่ "การเมือง" ที่เกี่ยวกับการแบ่งสรร-ใช้ตลอดจนการมีนโยบายอย่างเหมาะสม เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติยังคงมีอยู่ และนับวันจะมีความรุนแรงมากขึ้น เพราะในระยะเวลาแห่งการพัฒนานั้น การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์แก่คนรวยในเมือง อาศัยการตัดชิ้นส่วน เกินทาง เศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา มีลักษณะหลากหลายและแยบยลมากกว่าเดิม

⁶ เอนก นาคะบุตร. คน กีบ ดิน น้ำ ป่า "จุดเปลี่ยนแห่งความคิด". (กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ธันวาคม 2536), หน้า 165.

* ปรับตัวแบบจาก เอนก นาคะบุตร. อ้างแล้ว, หน้า 165.

ในการศึกษาี้ เราจึง เน้นการวิเคราะห์ ความขัดแย้งภายในรัฐอันมีที่มาจากหลายฝ่ายทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งนี้คือ เนื้อแท้ของการเมืองไทยในทศวรรษนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับความขัดแย้งในระดับชาติ ซึ่ง เป็นการ เมืองที่มี ความเกี่ยวข้องกับอำนาจการจัดสรรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งกรณีนี้จะ เน้นศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรป่าไม้ ภายใต้สถานการณ์ของการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ โดยจะ เริ่มศึกษานับตั้งแต่มี่ "นโยบายป่าไม้แห่งชาติ" ในปี พ.ศ.2528 จนกระทั่งถึงยุคบิดป่า และยุคแผนแม่บทป่าไม้ (ยุคอนุรักษ์)ในปัจจุบัน

ในการศึกษาปรากฏการณ์ความขัดแย้งและการเผชิญหน้าในการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ในช่วงปี พ.ศ.2528-พ.ศ.2538 หอจะจำแนกประ เด็นการวิเคราะห์จากสาเหตุ 3 ประการ คือ

- 1) เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ เอาใจใส่ดูแลการบุกรุกทำลายป่าของประชาชน
- 2) การกำหนดนโยบายในเรื่องป่าของรัฐไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง
- 3) ประชาชนบุกรุกทำลายป่า เพราะความ เต็มร้อนทาง เศรษฐกิจ หรือ เพราะประโยชน์ที่จะได้รับ

สมมติฐานในการศึกษา

ความขัดแย้งในเรื่องป่าระหว่างรัฐกับประชาชนมีสาเหตุมาจาก

- 1) เนื่องจากรัฐไม่ตระหนักในปัญหา เรื่องป่าทำให้รัฐปล่อยปละละ เลยในการกิจด้านนี้
- 2) นโยบายของรัฐทำให้เกิดปัญหา
- 3) ประชาชนขาดความรับผิดชอบในการใช้ประโยชน์จากป่า

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้จะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมิติการพัฒนา โดยเน้นที่นโยบายของรัฐในการจัดสรรทรัพยากร"ป่า" ที่มีผลกระทบต่อประชาชนและสภาวะแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาการเมืองไทย โดยเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวในระบอบที่มีการปิดป่าและเริ่มต้นจากการสำรวจตรวจสอบทรัพยากรป่าที่มีอยู่เป็นพื้นฐาน ตั้งแต่ระยะเวลาที่เริ่มมีนโยบายป่าไม้แห่งชาติว่าเป็นอย่างไร นับตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 4 จนถึงฉบับปัจจุบัน โดยพิจารณาเฉพาะส่วนของนโยบายของรัฐในโครงการต่างๆ นับตั้งแต่ พ.ศ.2528 จนถึงปัจจุบัน ภายใต้อาณาเขตของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ว่าแนวทางการพัฒนามีอย่างไร จึงมีการกระทำต่อทรัพยากรป่าอย่างนั้นในระยะเวลาต่างๆ ของแผนพัฒนาฯ รัฐมีทัศนคติต่อทรัพยากรป่าอย่างไรทางด้านใด กล่าวคือ ทางด้านสิ่งที่สามารถนำมาใช้สอยทางเศรษฐกิจอย่างเดี่ยว หรือทางด้านความจำเป็นในการสงวนรักษา ที่สำคัญคือก่อให้เกิดความขัดแย้งมาก-น้อย เพียงใด รุนแรงหรือไม่รุนแรงอย่างไร และในระยะเวลาต่าง ๆ ที่มีการเคลื่อนไหวต่อสู้กัน รัฐมีมาตรการทางการเมืองอย่างไรกับอาณานิคมที่เป็นป่าเหล่านั้นและผลกระทบต่อป่าไม้มีอย่างไร เช่นเดียวกับประชาชนที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนอย่างไรกับมาตรการของรัฐดังกล่าว อันจะส่งผลสะท้อนกลับไปยังการเมืองไทยต่อไปอย่างไรด้วย

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาจะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis) โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นจากนโยบายของรัฐสู่การปฏิบัติที่มีผลกระทบต่อสถานการณ์ของป่าไม้ในอดีตถึงปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการเมืองไทย โดยจะได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชนิดต่าง ๆ (documentary research) เช่น หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1) ทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นการอิงแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง (conflict theory) ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียด ดังนี้

- 1.1 ทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุแห่งความขัดแย้ง
- 1.2 แนวความคิดว่าด้วยพฤติกรรมหรือผลวัตรของความขัดแย้ง
- 1.3 แนวความคิดว่าด้วยการยุติและผลของความขัดแย้ง
- 1.4 แนวความคิดว่าด้วยผลกระทบของความขัดแย้ง

2) ทฤษฎีของสิ่งแวดลอม

ปรับตัวแบบจากทฤษฎีของ Homer-Dixon และ Roque ให้เข้ากับสถานการณ์บ้านพระ เทศไทย

3) ทฤษฎีไตรลักษณ์รัฐ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

งานการศึกษานี้จะทบทวนให้ เข้าใจความ เกี่ยวพันระหว่างมิติการพัฒนา (จากนโยบายของรัฐ) งานแห่งของการจัดสรรทรัพยากร"ป่า"ที่ เกี่ยวข้องกับการ เมืองไทย และทบทวนถึงความสำคัญของปัญหาการจัดการทรัพยากรรวมทั้งปัญหาความ เสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมซึ่งมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย

งานการศึกษานี้จึงนับได้ว่า จะ เป็นพื้นฐานสำคัญของความรู้ความ เข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในด้านของการจัดการทรัพยากรป่า อันอาจนำไปสู่การกำหนดทิศทาง นโยบาย และการดำเนินงานของรัฐ ประชาชนและองค์กรพัฒนา เอกชน ในลักษณะที่สร้างสรรค์และเอื้อประโยชน์ต่อชนส่วนใหญ่ของสังคม

การนำเสนอผลการศึกษา

ส่วนที่หนึ่ง บทนำ เป็นการกล่าวถึง สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา สมมติฐานในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา ระเบียบวิธีศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา และการนำเสนอผลการศึกษา

ส่วนที่สอง ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง เป็นกรอบในการศึกษา โดยกล่าวถึง แนวความคิดของความขัดแย้ง และทฤษฎีของสิ่งแวดล้อมที่โยงได้กับประเด็นความขัดแย้ง มาประกอบในการพิจารณา

ส่วนที่สาม กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของนโยบายป่าไม้แห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2528 ตลอดจนนโยบาย กฎหมาย มาตรการต่าง ๆ ของรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ใน ยุคปิดป่าและยุคอนุรักษ์ ตลอดจนพิจารณาการจัดการในเรื่องป่าของฝ่ายประชาชนในระยะเวลาดังกล่าวด้วย

ส่วนที่สี่ เป็นการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชน ที่แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ในสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของการพัฒนา ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง (ที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้าน เศรษฐกิจ และสังคมด้วย) ในท้ายที่สุด

ส่วนที่ห้า กล่าวถึงผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์นโยบายหรือมาตรการการจัดการทรัพยากรป่าไม้ภายในรัฐทั้งฝ่ายของรัฐและประชาชนอันจะเป็นผลไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองในที่สุด

ส่วนที่หก สรุปและเสนอแนะ